

Van Pampus tot

Een slinger van forten, bunkers en sluizen loopt tussen het IJsselmeer en de moerassen van de Biesbosch. De verlaten werken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie stralen volop mysterie en geheimzinnigheid uit. We zoeken per fiets het avontuur op.

De groepsschuilplaatsen van zeventig jaar oud liggen er dus relatief gezien maar net.

Weidse, waterrijke uitzichten

We trappen stevig door tot aan Culemborg, daar houdt het fietspad op. Voor ons ligt de brede Lek en een klein veerpontje. De tachtig cent voor het pontje bespaart ons een hele fietstocht. "De brug is nog wel even doortrappen hoor. Bij Vianen, dertien kilometer verderop", vertelt de schipper met een grijns op zijn gezicht. We zullen er snel achter komen hoe ver die brug hier precies vandaan is, want aan de overkant gaat het

alsnog richting Vianen. Wel langs de kant van de rivier waar volop forten en andere werken liggen. Genoeg redenen om vijf keer te stoppen.

Langs de Lek is er dat weidse, waterrijke uitzicht op grasland met schapen, uiterwaarden en de slingerende rivier. Hardlopers op de dijk, het gefluit van hordes vogels en de frisse wind door je haren die hier vast altijd waait. Op deze dijk ben je echt buiten. Plots is er een grote kronkel in de dijk, een gracht, hekwerk en een geheimzinnigheid die je bijna kunt ruiken. Hier ligt Fort Honswijk. Niet bij alle forten loop je zomaar even de ophaalbrug over. De poort van deze vesting zit potdicht.

Tekst en foto's: Daan Vermeer

Beton tussen de koeien

Fietsend langs Leerdam liggen met mos begroeide blokken beton in de weilanden. Ze zijn zo groot als huizen en liggen willekeurig verspreid. Wat zijn het en wat doen ze hier? "Vaak wordt verondersteld dat het hier om Duits oorlogsergoed gaat," legt polderwachter Marcel uit, "maar niets is minder waar. Deze groepsschuilplaatsen werden vlak voor de Tweede Wereldoorlog door de Hollanders gebouwd." Hij neemt wandelaars mee de polders in en vertelt mooie, spannende en ontroerende verhalen over wat zich hier afspeelde. Anderhalf jaar geleden pimpte hij lelijke bunkers met een aantal kunstwerken.

Die versiering is inmiddels weer verdwenen en de schuilplaatsen liggen er nu weer net zo sfeerloos maar mysterieus bij als voorheen.

Eeuwenlang was water Nederlands grootste vijand én wapen tegen de vijand tegelijk. De Hollandse Waterlinie is een strook land die, als dat nodig zou zijn, kniediep onder water kon worden gezet. Op hoger gelegen plekken en in steden kon dat niet. Daar zorgden stevige forten ervoor dat er geen troepen konden passeren. Toen Nederland weer een eenheidsstraat werd, is in 1815 begonnen met de linie.

Mee met de polderwachter

Volgens de polderwachter is hij een boswachter zonder bos. Iemand die je als reisleader langs de bunkers van de Nieuwe Hollandse Waterlinie leidt en waarmee je kunt eten in een bunker. Zie de website van polderwachter Marcel Blekendaal voor informatie: www.polderwachter.nl

aan de Biesbosch

Kanonskogels om je oren

Na het laatste stuk dijk met rijen knotwilgen doemt misschien wel het belangrijkste verdedigingswerk op. Geen gracht, geen ophaalbrug of grote hekken. Behalve dan wat eenden die rustig dobberen in de sloot aan een dijk. Vroeger stond het hier op scherp. Dan vlogen hier de kanonskogels om je oren. "Acht kanonnen, twee batterijen, stonden hier op de wal. Want als ze de sluis verderop onklaar konden maken, zou Amsterdam zó vier meter onder water komen te liggen", vertelt de verteller in de Oudheidkamer van Nieuwegein.

Met je tentje in de linie

Bij Bunnik lijkt het wel alsof ze al bezig zijn het land onder water te laten lopen. Het is drassig rondom

Fort Rijnauwen, het grootste fort van de hele linie. Net buiten de gracht ligt glibberige klei en modder. Verstopt tussen de struiken liggen bunkers met kleine, donkere ingangen waar je in kunt kruipen. Krapjes, donker en muf is het er. Hier wil je zeker niet te lang schuilen. Het fort op het eiland zelf is enorm. Ooit bood het plaats aan vijfhonderd soldaten die er werkten en sliepen. Wat je niet ziet, zijn de ondergrondse gangen en ruimten. Achter de rustieke ophaalbrug ligt de reduit, een zelfstandig verdedigbaar onderdeel van het fort, waar je met een wenteltrap de diepte in kunt. Honderden bijzondere vleermuizen hangen er's winters op de kop aan de muur, maar vanaf de lente kun je er met de fortwachter de diepte in.

De waterlinie vanaf het water

De meeste forten liggen in en rondom Utrecht. Met een kano kun je langs flink wat forten varen. Het beginpunt is Stayokay Utrecht - Bunnik, bij Fort Rijnauwen. Via de Kromme Rijn peddel je langs verschillende vestingen en terrasjes aan de grachten in het centrum. Wie spannend wil overnachten meert aan bij Fort aan de Klop (Utrecht) of Fort Spion (Loenen aan de Vecht) en slaapt er in een oude bunker.

Van Pampus tot aan de Biesbosch

Fortenmaand

In september is het weer fortenmaand. Veel forten openen hun deuren voor iedereen met theater, muziek en demonstraties. Zie www.hollandsewaterlinie.nl voor meer informatie.

We waren er bijna voorbij gefietst, zo goed is Fort Spion aan de Loenderveense Plas verstopt achter de rietkragen en onder een dikke grasmatt. Vroeger was de spanning er om te snijden. Dat is nu wel even anders. Op een bordje bij de ingang staat nu "mochten we er niet zijn, zoek dan gerust 'n plekje op 't tentenveld". Na een flinke dag fietsen klinkt dat wel erg aantrekkelijk. Met een tentje op de geheime kelders kijk je zo de Loosdrechtse Plassen op. Met zoveel water rondom voel je je er in het midden van de strijd.

Fietsen

Langs de gehele linie liggen ANWB fietsknooppunten waarmee je je eigen route kunt uitstippen. Wil je van kop tot staart alles meepakken, dan is de route ongeveer 140 kilometer.

Kanoën

De Rijnstroom botenverhuur biedt kanotochten aan vanaf 18 euro per persoon. Tochten beginnen bij Fort Rijnauwen en zijn te boeken via Stayokay Utrecht - Bunnik.

Treinen

Weinig tijd en wil je toch veel zien? Sommige trajecten zijn met de trein te overbruggen. Neem je fiets mee in de trein tussen Gorinchem en Culemborg of Weesp en Amsterdam.

Hostels

Stayokay Amsterdam Zeeburg, Utrecht - Bunnik en Dordrecht liggen aan of in de waterlinie.